

Более же реален сценарий, который уже сейчас осуществляется в международном научно-техническом сотрудничестве. Среди отечественных ученых немало таких, которые, оставаясь на родине в своих институтах, работают по заказам зарубежных научных центров и фирм, включившись в международную Интернет-коммуникацию. Этот процесс все более замещает пресловутую “утечку умов”, по поводу которой высказано немало алармистских сентенций, но гораздо масштабнее ее. Работая на отечественном устаревшем научном оборудовании, эти ученые тем не менее получают удовлетворяющие западного производителя результаты, передавая их непосредственно заказчикам. Как правило, эта продукция с невысокой долей добавленной стоимости. Следовательно, тенденция превращения наших стран в сырьевые придатки развитых государств осуществляется не только через рынок, но и через научные системы с помощью сетевых средств. В национальных научных сообществах, наряду с процессами их расслоения, идут также процессы их атомизации, разъединения. Все это происходит в полном соответствии с предсказанной Кастельсом логикой развития Сети с включением в нее и отключением от нее.

Такая передача интеллектуального продукта, конечно, вызвана невостребованностью его на отечественном рынке. Но одновременно она способствует исключению из отечественной про-

мышленности целых подотраслей производства, которые в прежние годы вполне успешно обеспечивали страну.

Новые требования к национальной научно-технической политике связаны с обретением научным сообществом страны отчетливой субъектности, направленной на участие в мирохозяйственных связях глобального сетевого общества через включение в них конкретного интеллектуального продукта, который пройдет селекцию Сети. В ином случае в результате отключения от Сети произойдет маргинализация самого научного сообщества и оттеснение национальной науки на обочину цивилизации. Обрести же качество субъектности национальная научная политика может лишь путем институционализации национального научного сообщества в перманентном диалоге с властью, деловыми кругами, средствами массовой информации, общественным мнением широких кругов населения.

Такие соображения означают высокую актуальность книги М.Кастельса не только для специалистов по информационным технологиям, но и для науковедов и организаторов науки.

В.И. Оноприенко,
д-р филос. наук, проф.,
М.В. Оноприенко,
канд. филос. наук

Внесок в розробку наукової біографістики

Вергунов В.А. Професор Сльозкін Петро Родіонович (1862—1927). — К.: Аграрна наука, 2007. — 180 с. (Історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» — Кн. 19).

Рецензована монографія продовжує історико-бібліографічну серію «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії», яку видає Державна наукова сільськогосподарська бібліотека. Серед книжок, що вийшли друком в цій серії, імена академіків О.В. Квасницького, П.М. Василенка, М.І. Вавилова, В.М. Ремесла, професорів П.В. Будріна, Д.Ф. Лихваря, О.А. Янати, Г. Вальтера, Ю. Клеопова, Г. Махова. Це дійсно значний доробок в галузі наукової біографістики.

Героєм нової монографії є професор Петро Родіонович Сльозкін, відомий вітчизняний вчений-аграрій, педагог, один з організаторів сільськогосподарської справи. Працюючи протягом трьох десятиліть в Києві, він був засновником першої (1897 р.) Контрольно-насіenneвої станції з лабораторією, що дала відлік Українській державній насінневі інспекції і стала предтечею Національного наукового центру «Інститут зем-

леробства» Української академії аграрних наук. Значним є вклад П.Р. Сльозкіна в становлення сільськогосподарської та економічної освіти в Київському політехнічному та Київському комерційному інститутах, де він працював деканом і директором.

У монографії діяльність П.Р. Сльозкіна цілком слушно пов'язується із соціально-економічними умовами розвитку сільського господарства в Росії в другій половині XIX ст., що сприяло піднесенню науково-освітньої думки в сільському господарстві. Автор відмічає: «Розвиток вищої освіти дав змогу говорити про сільськогосподарську науку як невід'ємну частину культури у вигляді спеціального напрямку людської діяльності. Відкриття на ниві генетичного ґрунтознавства та його ствердження світовою спільнотою взагалі перевели її до розряду природознавчих. Тому не випадково ціла низка видатних вітчизняних уче-

них на чолі з професором С.М. Богдановим та за активної участі П.Р. Сльозкіна наприкінці XIX — на початку XX ст. почали піднімати поняття «сільське господарство» визначенням «агрономія», насамперед підкреслюючи науковість його ведення. Хоча під поняттям «агрономія» певний час у 80-х роках позаминуло століття окремі енциклопедичні видання того часу розуміли ґрунтознавство. Таким чином, еволюція сільського господарства, безперечно, відбувалася під знаком розгортання наукового забезпечення, що простежується і за зміною його визначень. Відповідно до цього функціонувала науково-організаційна й методологічна система надання галузевої науково-освітньої допомоги, яка ґрунтувалася передусім на приватній власності та спочатку суспільній, а згодом і державній зацікавленості. Нині, коли в Україні відбуваються трансформаційні процеси щодо європейської інтеграції, а також враховуючи, що аграрний сектор залишається провідною галуззю економіки, є потреба використати накопичений історичний досвід діяльності галузевої науки в умовах ринку. Стосовно агрономії, або ґрунтознавства, як її називали, це краще простежити на прикладі історії функціонування окремої науково-дослідної установи. Аналіз свідчить, що оптимальним у такій ситуації може стати спеціалізований за багатьма напрямками досліджень Національний науковий центр «Інститут землеробства» УААН, який, за різними архівними матеріалами, розпочав своє існування у вигляді предтеч з 1897 року» (с. 3—4). П.Р. Сльозкін як раз стояв біля витоків цієї установи, заснувавши Контрольно-насіневу станцію Київського землеробського синдикату.

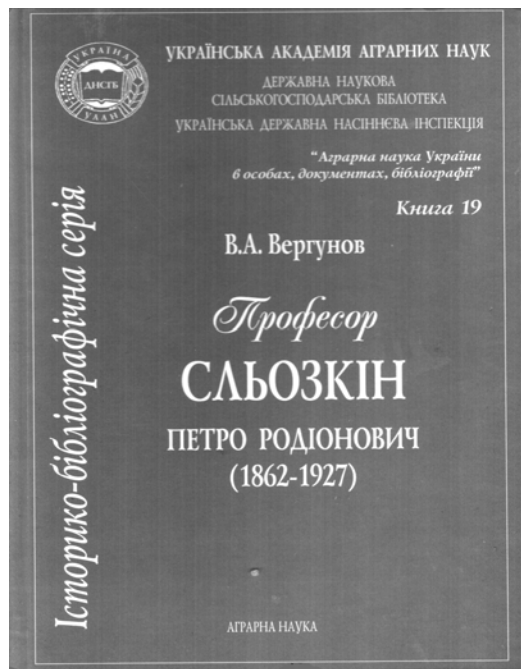
Цінною рисою монографії є те, що вона спирається на досить потужний масив архівних матеріалів. Прогалини в цьому масиві зумовлені особливостями збереження документів в архівних сховищах України, де існують значні пропуски.

Так, за архівними даними автором встановлено, що Контрольно-насінева станція розпочала свою діяльність 1 березня 1897 року, коли її очолив П.Р. Сльозкін.

У монографії відтворено творчий шлях вченого. П.Р. Сльозкін навчався на механічному відділенні Московського реального училища (1874—1881) та на сільськогосподарському відділенні Петровської землеробської та лісової академії (1881—1885), де здобув ступінь кандидата сільського господарства.

Становлення його як дослідника почалося з вивчення культури бавовника: спочатку при стажуванні у США, потім обстеження Закавказзя та Закаспійського краю для розгортання бавовництва та організація виробництва бавовника біля Тбілісі.

Важливе значення для формування П.Р. Сльозкіна як фахівця мали оглядові поїздки по найкращим маєткам сільськогосподарського спрямування Південного степу та Приволзької області, відвідування та робота у провідних науково-освіт-

ніх центрах Європи в межах підготовки до викладацької роботи, стажування в Національному агрономічному інституті (Франція), Мюнхенському політехнічному інституті, відвідування сільськогосподарської виставки у Відні, екскурсія по Угорщині та Бельгії, відвідування сільськогосподарських інститутів при університетах в Галле, Лейпцигу, Бреславі та праця в Геттінгені.

У 1891 р. розпочалася його викладацька і наукова робота у Петровській землеробській та лісовій академії. У ці роки він займався також організаційною й популяризаційною діяльністю на Всесвітній виставці в Чикаго, брав участь в роботі експедиції генерала М.І. Каралькова по Туркестанському краю. У 1895—1897 рр. П.Р. Сльозкін — організатор і керівник Сочинської сільськогосподарської та садово-дослідної станції.

Наукова й освітня агрономія у різних її проявах залишилася сенсом його життя і після переїзду до України, починаючи з 1897 року і до самої смерті у 1927 році. Найфундаментальніші свої праці він опублікував, працюючи в політехнічному та комерційному інститутах у Києві.

Проведений в монографії аналіз наукової спадщини П.Р. Сльозкіна дає підстави автору говорити про нього не тільки як про видатного агронома, а й ґрунтознавця, землероба, насінника, економіста та ін. Вагомим внеском є його праці з питань селекції культурних рослин. Саме П.Р. Сльозкін теоретично обґрунтував можливості підвищення продуктивності агрофітоценозів за рахунок впливу безпосередньо на рослину, а не тільки на ґрунт. Це у свою чергу дало поштовх для масового розгортання селекційних станцій на всій території країни на початку XX ст. Жодна подія стосовно вітчизня-

ної аграрної науки чи освіти протягом 80-х років XIX ст. — першої чверті XX ст. (з'їзди, наради, га-лузеві виставки, заснування й реорганізація дослідних установ і закладів) не відбувалася без участі П.Р. Сльозкіна,

У монографії досить ретельно проведений аналіз наукової спадщини П.Р. Сльозкіна. Він дає підстави автору говорити про свого героя як видатного рослинника (праці «Зерновые злаки, их жизнь и приемы возделывания», «Сахарная свекла и ее культура», «Полевые растения разных семейств, их особенности и приемы культуры», «Справочная книга агронома», «Зерновые злаки»); ґрунтознавця («Этюды о гумусе», «О преобладающем процессе почвообразования»); землероба («Современные вопросы научного земледелия»); організатора сільськогосподарської науки («Какие опытные станции нужны?», «Об организации хозяйства», «По поводу “Трудов сети опытных полей”», «Заметки о хранении зерна и зернохранилищах», «В справе врожаю буряків біжучого року»); методолога науки («К вопросу о влиянии среды на развитие корневой системы», «Как производить селекцию зерновых растений», «По поводу полемики о полевом опыте», «К вопросу о расходе воды сахарной свеклой», «Пропадающая треть: к вопросу о рациональном использовании атмосферных осадков»); популяризатора науково-освітньої агрономії («О хозяйственном значении специальных культур», «Агрономические афоризмы из провинции», «Чего мы не знаем о сахарной свекле», «Сельскохозяйственный календарь», «Спутник свекловода»); методолога аграрної та економічної освіти («Агроном-практикант в хозяйстве», «По старому вопросу (о расширении кафедр агрономии при университетах)», «Справочник для студентов сельскохозяйственного отделения Киевского политехнического института», «Сельскохозяйственное товароведение», «Товароведение продуктов сельского хозяйства», «Курс описательного товароведения», «Агроном-практикант в совхозе»); історика науки («Культура хлопчатника в Соединенных Штатах», «Памяти профессора П.С. Косовича», «Прошлое и будущее селянского свекловодства»).

Наукова діяльність П.Р. Сльозкіна, відзначає автор, дала світовій науці спосіб живлення у рослин, що одержав назву «метод ізоляції». Стосовно вітчизняної агрономії Петро Родіонович науково обґрунтував підвищення продуктивності агрофітоценозів за рахунок впливу на рослину, а не тільки на ґрунт. Такий підхід сприяв розгортанню мережі селекційних установ в країні.

У монографії В.А. Вергунова на ґрунтовній основі, з використанням документальних свідчень і аналізу праць відтворено творчий шлях і доробок видатного вченого, ім'я якого практично випало з наукового обігу за винятком окремих згадок, які до того ж з кожним новим роком чомусь суперечать істині в подіях, датах і фактах. Представлено також хронологічний покажчик із 75 наукових праць вченого, написаних протягом 1887—1930 рр. У додатку наводиться опис видань сільськогосподарських конгресів, з'їздів, нарад, семінарів, зборів із зазначенням шифрів зберігання у фондах Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН. До нариса додається іменний покажчик осіб, які згадуються у ньому (333 персони).

У рецензованій праці сформульовано і конкретні пропозиції щодо увічнення і популяризації наукового доробку П.Р. Сльозкіна: включати відомості про нього до енциклопедичних і довідкових видань, ввести їх також до програми вищих навчальних закладів природничого та економічного профілю I—IV рівнів акредитації, встановити Міністерством аграрної політики України разом з Українською державною насінневою інспекцією спеціальну премію імені П.Р. Сльозкіна за внесок у сортовивчення рослин, винести клопотання про встановлення меморіальних дошок на фасадах Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», ННЦ «Інститут землеробства» УААН, Національного аграрного університету та Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, а також спеціальних стендів, присвячених йому, в музеях перелічених установ і закладів, провести міжнародну конференцію науковців і освітян України та Росії до 150-річчя від дня народження видатного вченого та педагога, а також видати спеціальну збірку його вибраних наукових праць.

Монографія включає також потужний ілюстра-тивний матеріал, але ці ілюстрації, на жаль, надруковані досить невиразно.

У цінній праці, яку можна рекомендувати широкому загалу науковців і освітян, є й деякі незначні помилки. Так, наприклад, зразковий аналіз опублікованої наукової спадщини вченого чомусь має назву «Епістолярна спадщина», хоча така назва відповідає листуванню.

Монографія містить багато матеріалів з історії вищої освіти України, що також підвищує її значущість.

В.І. Онопріско,
д-р філос. наук, проф.